

اورته عصرنينگ آخزلریدن باشلهب حاضرگی کونگه قدر «اويستا» معلوماتلری (ولایتلر نینگ ارياشيانه بويچه بيرله شيشی) گيرادوت و گيکتی اثرلری «کتته خوارزم»، شونینگ دیک، کتیسى نینگ قديمی باختريا پادشاهليگی حقيده گی معلوماتلری و نهايت اړخوالوژيگ تدقیقاتلر نتیجهلری اورته آسیاده ايلک دولت اويوشمهلری نینگ پیدا بولیشی معمالرینی اورگه نیش اوچون اساس بولگن بولیشی گه قره مس دن، قديمگی دولتلر حدودلری، شکللری، باشقرو تيظیمی و سنه سی بيلن باغليق بولگن موضوعلر نینگ ايريم يونه ليشلری همان علمی بحثلر گه سبب بولماقده.

اجتماعی - اقتصادی احوالنی تحلیل قیلش شونی کورسه ته دی که، میلاددن اول، بیرینچی مينگ يیل ليک نینگ باشلری گه کیلیب، اورته آسیانینگ نسبتاً رواجلنگن حدودلریده ايلک دولت اويوشمهلری پیدا بوله باشلهیدی.

میلاددن اول 8-9 نچی عصرلر گه کیلیب، باختريا (جنوبی اوزبیکستان، جنوبی تاجیکستان، شمالی افغانستان) حدودلریده حربی اهمیت گه ایگه بولگن سیاسی بیرلشمه لر تشکیل تاپه دی. اوشه دورده مرغیانه و سغدیانه قديمگی باختريانینگ ايريم قسملری بولگن ليگی حقيده تورلی معلوماتلر بار. باختريا شرقده گی اینگ مهم حربی و اقتصادی مرکزلدن بیری بولیب، اهالی نینگ، قدرتلی شهرلر و قلعهلر نینگ کوپ ليگی، طبعی خام اشيا گه بای ليگی، مهم مرکزی سودا یوللری چارراه سیده جایلشگن ليگی، هنرمندچی ليک نینگ رونقی شونده ی دلالت بیرهدی.

سونگی يیل لرده آلیب باریلگن تدقیقاتلر «کتته خوارزم»، «قديمگی خوارزم» مسئلهلریگه بیر مونچه انیق ليکلر کيریته دی. اړخوالوژيک تدقیقاتلر نتیجهلریگه کوره، خوارزم توپراغی ده میلاددن اول. 7-8 نچی عصرلر گه عاید پخسه یا که خام خشت تورهر جایلر انیقله نمه گن (تورهر جایلر یریم بیر توله لردن عبارت). قديمگی خوارزم دولتی میلاددن اول. 6 نچی عصر ده آمو دریانینگ اورته آقیمی قسمی دن آرال گه يقين بولگن بیرلرده وجود گه کیلگن. باختريا و خوارزم

دولتی نینگ حدودی چیگره لری اورته آمو دریا آقیمی ده گی بیرلر آرقه لی اوتگن. خوارزم نینگ ایریک سوغاریش انشأت لری میلاددن اول. 5-6 نچی عصر لر گه عاید دیر. اولکده بو دورلر گه عاید کوپ گینه شهر و قشلاق لر خرابه لری آچیب اورگه نیلگن. اولرده گی تاپلمه لر، منزلگاه لر، خام خشت و پخسه دن قد کوته رگن بولیب، اهالی دهقانچی لیک و چارواچی لیک شغله نگن. شهر لرده هنرمندچی لیک رواجلنگن.

قدیمگی سغدیانه، زرافشان و قشقه دریا واحه لریده جای لشگن بولیب، جنوبی- شرق ده باختریا، شمالی غرب ده خوارزم بیلن چیگره داش بولگن. سغدیانه حقیده «اویستا»، هخامنی لر دوری، میخت یازولری و یونان- ریم تاریخچی لری معلومات لر بیرهدی لر. قشقه دریاده گی بیر قطار تورهر جای لر و اوی- قورغان لر قالدیق لری میلاددن اول 8-9 نچی عصر لر گه عاید دیر. سغدیانه ده افراسیاب، یرقورغان، اوزونقیر کبی بیریک شهر مرکز لری همده قوشنی ولایت لر و دولت لر بیلن اوز ارا اقتصادی و مدنی علاقه لر رواجله ندی.

اوزبیکستان حدود لریده گی اینگ قدیمگی دولت لر حقیده زردشتی لر نینگ مقدس دینی کتابی «اویستا»، هخامنی لر نینگ میخت یازولری (بیخیستون، نقش رستم، سوزه، پیرسیپال) یونان- ریم تاریخچی لری نینگ (گیرادوت، گیکتی، کورسئی روف، ارین، ستره بان و باشقه لر) معلومات لر بیرهدی. سونگی بیل لرده قدیمگی باختریا، سغدیانه و خوارزم حدود لریده آلیب باریلگن ارخیا لوژیک تدقیقات لر کوپ حال لرده یازمه منبع لر معلومات لر نی تصدیقه ییدی.

میلاددن اول 559 ییل ده ایران ده پادشاه ایککینچی کیر، هخامنی لر دولتی گه اساس ساله دی. میلاددن اول 540-545 ییل لر گه کیلیب هخامنی پادشاه لری اورته آسیاده گی پرفیه، مرغیانه، باختریا، سغدیانه کبی ولایت لر و کوچمنچی قبیله لر اوستیدن اوز حکمرانلیکلرینی اورنه تدی لر. اورته آسیا خلق لری باسقینچی لر گه قرشی مردانه وار کوره ش آلیب باره دی لر. خصوصاً، کوچمنچی ماسگیت قبیله لری هخامنی لر نینگ کتته قوشنی لرینی تار- مار ایتهدی لر (میلاددن اول 530 ییل) بو جنگ ده فارس پادشاه سی ایککینچی کبیر هم هلاک بولدی. شونینگ دیک، میلاددن اول 522 و 518-519 ییل لرده مرغیانه ده همده سکلر اولکده سیده فارس لر گه قرشی قوزغلان لر کوته ریلدی.

بو دوره قدیمگی باختریا اهالی سی نینگ اساسی مشغولاتی دهقانچی لیک ایدی. قلعه میر، کوچوک تیپه، قیزیل تیپه، قیزیلچه، بندی خان کبی میلاددن اول 4-6 نچی عصر یادگارلیک لریدن کوپ لب محنت قورال لری تاپیلگن.

دهقانچی لیک صنعتی سوغاریش گه اساس لنگن. بو حدودلرده اوندن تشقیری چارواچی لیک، کلالچی لیک، تیمیرچی لیک و بدیعی هنرمندچی لیک (آمو دریا خزینه سی) هم رواجله نه دی.

میلاددن اول 4-6 نچی عصرلرده سغدیاندهده کوپلب شهر و قشلاق لر بولیب، اولر فارس پادشاهلریگه کتته- کتته سالیق لر توله ب تورگه نلر. خصوصاً، بو دورگه عاید اوزونقیر، بیر قورغان، افرآسیاب، قورغانچه، کوک تپه کبی 50 دن زیاد یادگارلیک لر اورگه نیلگن. بو حدودلردن تاپیلگن کوپ گینه تاپیلمه لر اهالی نینگ دهقانچی لیک، چارواچی لیک و هنرمندچی لیک بیلن شغلله نگی دن دلالت بیره دی. شونینگ دیک، سودا- ساتیق و اوز ارا علاقه لر هم انچه رواجله نه دی.

بو دورده خوارزم حدودیده هم بیریک- بیریک منزلگاه لر موجود ایدی. قشلاق لرده دهقانچی لیک، شهرلرده ایسه هنرمندچی لیک رواجله نگی ایدی. جانباز قلعه، کوزه لیقیر، توپراق قلعه کبی لر مدنی مرکز لر حسابله نگی. اوزبیکستان ده گی اینگ قدیمگی محلی یازو نمونه لری هم خوارزم حدودلریدن (توپراق قلعه، میلاددن اول 4 نچی عصر) تاپیلگن.

میلاددن اول 329 نچی ییلی گه کیلیب، مقدونیه لیک اسکندر نینگ اورته آسیا گه یوریش لری باشله نگی ندی. اسکندر قوشنی لری سغدیانه و اوستوراشنه بیرلریده جوده قتیق قرشی لیک که دوچ کیلیدی. جنگ لرده اسکندر نینگ اوزی هم بیر نیچه مرتبه یره دار بولدی. میلاددن اول 327-329 ییل لر دوامی ده محلی سغدی اهالیسی، سپیتمن باشچی لیگی ده یونان- مقدون باسقینچی لری گه قرشی کوره ش آلیب باریب، اولرگه جوده کتته تلفات ایتکه زدی. اسکندر قوشنی لری هیچ قچان سغدیاندهده گی دیک قرشی لیک که اوچره مه گن ایدی.

میلاددن اول 323 ییل ده مقدونیه لیک اسکندر وفات ایتگی دن سونگ اورته آسیا بیرلری سلواک حکمرانلیگی آستی گه اوتهدی (میلاددن اول 306 ییل). سلواکی لردن بولگن انتیوخ بیر، دوریده (میلاددن اول، 280-261 ییل) اورته آسیا ولایت لریده تیچ حیات باشله نیب، قشلاق خوجه لیگی، هنرمندچی لیک، سودا- ساتیق انچه گینه رواجله نه دی. اورته آسیا بیرلری سلواکی لر دولتی نینگ مهم قسمی بولیب، حربی- ستراتژیک و اقتصادی اهمیت گه ایگه ایدی. اورته آسیا ولایت لری نینگ سلواکی لر دولتی ترکیبی گه کیرگن دوری یونان- مقدون یوریش لری پتی ده ویران بولگن ایشلب

چيقاروچى كوچلر نينگ و باخترىاليك لر، سغدلى لر همده پفيه ليكلر نينگ باسقينچى لريگه قرشى كوره ش ده بيرله شو دورى بولدى.

ميلاددن اول 3 نچى عصر نينگ اورته لريگه كيليب، سلواكى لر دولتى ده تخت اوچون اوز ارا كوره ش لر اوج آليب كيتدى. نتيجه ده دست لب پرفيه، كيين ايسه يونان- باخترىا دولت لرى سلواكى لردن اجره ليب چيقدى. ميلاددن اول 250 ييل ده بيرينچى يونان- باخترىا پادشاه سى دپاداد اوزينى حكمدار ديب اعلان قيلدى و تنگه لر ضرب ايتدى. تنگه شناس ليك معلومات لريگه كوره، ميلاددن اول 3 نچى عصر نينگ آخريگه چه يونان- باخترىا ده بير نيچه پادشاه لر اوتگنكى، اولر يازمه منبع لره ايسله تيلمه يدى. ميلاددن اول 2 نچى عصر باشلىرى گه كيليب ديميتري، ايوكراتيد كيبى پادشاه لر يونان- باخترىا بيرلرينى جنوب گه تامان كينگه يتيريب باره دى لر. ميلاددن اول 2 نچى عصر نينگ ايكنينچى يرىمى دن باشله ب كوچمنچى قبيله لر نينگ هجوم لرى و اوز ارا كوره ش لرى نتيجه سيده يونان- باخترىا پادشاه ليگى قوله تيلدى.

داكتر عزيز الله فاريابى

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION

www.bayanifoundatuon.com